

MUNDUKO LITERATURA

jakintzagaia

APUNTEAK IKASLEENTZAT

Prestatzaileak
JOKIN DE PEDRO
IMANOL GOIENAGA

9 Poetikaren modernitatea

9. POETIKAREN MODERNITATEA: BAUDELAIRE-TIK SINBOLISMORA

Frantzia, 1830etik, subjektibismo erromantikoari kontra egiten zioten joera literarioak sortzen hasi ziren, eta mendearen amaieran heldu ziren gorenera, alegia, berrikuntza poetikoko mugimendu nagusietara: parnasianismoa eta sinbolismoa.

Gérard de Nerval (1808-1855) eta Théophile Gautier (1811-1872) dira aitzindariak; ondoren Baudelaire etorriko zen, aurreko bien sintesia eginez. Baudelairek zabalduko zizkion ateak sinbolismo izeneko mugimendu berriari, hiru poeta nagusirengan (Verlaine, Rimbaud eta Mallarmé) sustraituko zena.

1. Baudelaireren aitzindariak: Parnasianismoa eta G. de Nerval

Erromantizismoaren eraginez, XIX. mendearen bigarren erdialderako samurkerian erorita zegoen poesia. Sentiberatasun belaxka horri aurka egiteko sortu zen parnasianismoa, eta poesia inpersonala eta forma landua proposatzen zuen. Subjektibismo erromantikoaren aurrean, objektibitatea kontrajarri zuten kanpo errealtatearen pertzeptzioan. Pinturara eta eskulturara jo zuten inspirazio bila, baita mitologiako gaietara (Grezia, Biblia) edo antzinate exotikoetara ere. **Leconte de Lislere**n (1818-1894) *Antzinako poemak* litzateke parnasianismoaren emaitzarik aipagarriena. Dena dela, parnasianismoaren ekarpenik esanguratsuenak, ondoren zetozen Baudelaire eta sinbolistei bidea irekitzea izan zen.

Alemanian bizi izan zen **Nerval** eta hango erromantikoen eragina jasan zuen. Nervalek errealtatea eta ametsa nahasteko joera zuen, gerora eromenera eta azkenean bere burua hiltzera eramanez. Eroetxean egonaldia egin ondoren, 1855ean Parisko kale batean urkatu aurkitu zuten. Nervalen literatur lan interesgarrienak hauek dira: *Kimerak* poesia liburua, *Silvia* eta *Aurelia edo bizitzaren ametsa*, nobela poetikoak.

Frantziako erromantizismo belaxka eta sentiberari Alemaniako erromantizismo bortitz eta metafisikoagoa txertatu zion Nervalek, geroago Baudelaireren poesiak maisuki erakutsi zuen sendotasuna.

Nervalen laguna zen **Théophile Gautierrek**, 1836an argitaratu zuen *Maupingo neskatxa* liburuaren hitzaurrean "arteak arteagatik" edo *L'art pour l'art* teoria aurkeztu zuen: edertasun soila hartzen du arteak helburu nagusiz. Beraz, artearen autonomia erradikala aldarrikatu zuen. Haren inguruan elkartu ziren arteak erabilgarri izan ez zedin nahi zuten zenbait poeta. Erromantizismoaren gehiegikerien aurrean poesia neurtu eta aristokratikoaren alde egin zuen. Poesia formalista, materialista eta sentsualista idatzi zuen. Poesia parnasianoaren aitzindari izan zen; Baudelairek ere maisutzat hartu zuen. Nervalengandik eta Gautierrengandik abiatu ziren aipatutako bi joerak XIX. mendearen bigarren zati osoan eta XX.aren lehen zatira arte iraun zuten. Baudelairek bataren eta bestearen sintesi jeniala eta paregabea lortu zuen.

2. Charles Baudelaire

Charles Baudelaire (1821-1867) da XIX. nahiz XX. mendeko lirika modernoaren aita. Berarengan batu ziren aurreko bi joera poetiko nagusiak; eta artean ernamuietan baino jaso ez zuena, sendotasun eta dotorezia paregabeaz garatu eta gainditu zuen Baudelairek, etorkizuneko poesia modernoaren gihar guztiak –Sinbolismotik Surrealismoraino– elikatuz.

1857an argitaratu zuen Baudelairek *Gaizkiaren loreak*, Modernitate osoaren poesia libururik ospetsu eta enblematikoa. Liburua argitaratu eta berehala aurkako auzitara eramanez zuten "moral publiko eta ohitura onei egindako irainengatik". 1853tik aurrera hasi zen idazten *Parisko Spleen*-a prosa poetiko eragingarria.

Hona hemen Baudelaire Modernitatearen asmatzailatzat jotzeko zenbait arrazoi:

a) Hiria, helburu artistiko

Baudelairek irudikatu eta hartu zuen aurreneko aldiz metropolia **-ziutatea** edo hiria, anonimotasunarekin lotua- helburu artistikotzat. Charles Dickensek eta, batez ere, E. A. Poek Baudelairek baino lehenago eman zioten metropoli horri izaki biziaren kategoria, baina fenomeno horretan poeta frantsesaren oharmena eta ondorioen intuizioa ezin zorrotzagoa da.

Hauek dira Baudelaireren hiriaren edo ziutate anonimoaren ezaugarriak:

- Ez dago iraganeko nekazari munduaren eta herri txikietako babes sentimentalik, elkar ezagutzetik zetorren harremanik. Hiri handietan sentimenduak erreprimitu, gorde egin behar dira, eta, horren orde, adimena zorrotzu: kontua da funtzionala, bizkorra, praktikoa eta zorrotza izatea.
- Hiria da teknikaren eta negozioen bihotza: diruak objektibotasun berria, abstrakzio berria eragin zuen. Balioak dirutan ordaintzen dira: guztiak du prezioa.
- Gizakiak ezin ditu modu ordenatu batean bereganatu murgildurik daukan inpresioen zurrumbilo itogarria. Mundo fragmentario horren ondorioa izango da gertaeren aurrean gailendu ohi den indiferentzia (krimenak, istripuak, eskandaluak, miseriak .. .), edo espetakuluen aurrean (publizitatean, artean...). Ezer gutxik harritzen gaitu jada. Indiferentzia anonimo horretan "askatasun" estrefalario bitxienean entretenei daiteke hiritarra.
- Erabateko deserroketa. Hiri handietako bizilaguna "edozein parajetakoa" da. Ez dago iraganeko komunitateetako sustrairik. Hiriaren eztarri abstraktuek irensten dute bizilagunen nortasuna.

Baudelaire iritsi zen arte, hiri handietako anonimotasun berdintzaileari bizkar emanez bizi ziren intelektualak eta artistak. Berak bihurtu zuen hiri handia poesiarako gai. Berak irudikatu eta parekatu zituen Modernitatearen hiri handia eta izadi berria: asfaltozko jungla berria. Baudelairerentzat Lurra, Izadia desagertu da: mundu klasiko eta erromantikoa, izadi zaharreko "barazki sakratu mordo bat" baino ez da. Beraz, aurrerantzean, izadiaren eta naturaren ezaugarri guztiek hiriaren anonimotasuna, kaosa, infinitua eta nihilismoa deskribatzeko balioa dute: lirika modernoaren hizkuntza goitik behera antzaldatu zuen Baudelairek. Eta imajinarioaren bihurkera horretan orain arteko balio tradizionalak ere antzaldatu zituen: Jainkoa eta Satan; Ederra eta Itsusia; Ongia eta Gaizkia; bekatua eta ordainketa...

b) Iheskortasunaren aldarrikapena

Garai klasikoan eta baita erromantikoan ere, artearen berezko balioa hilezkorra zen; hau da, ez zen ordu arte inoiz une iheskorrik hartu artearen kontenplazio gai. Baudelaireren denborak, berriz, ez du iraupenik: momentua, keinu iheskorra, istant isurikorra eta aldagarria du haren poesiak helburu. Arte klasikoaren kanonak eskatzen zuenaren justu kontrakoa.

c) Egunerokotasuna islatu nahia

Gero eta aldagarriagoa agertzen zitzaien Modernitatearen abiadura islatzeko, egunerokotasunari lotutako bizitasuna islatu nahi du haren poesiak.

E. A. Poerengana miresmen handia erakutsi eta haren ipuinen itzultzaile bikaina izan zen Baudelaire. Poeren " Gizasaldoko gizona" ipuinaz baliatu zen Baudelaire bere "flâneur" (begirazalea) edo kuxkuxero modernoa irudikatzeko. Hiri handietako giza multzoaren barrutik begiratzen duen hori da artista modernoarentzat "heroi" berria, hirietako kalezulo amaigabeetan noraezean dabilen kuriooa.

XX. mendeko ziutateetako epika berrian, kurioo hori "detektibe" bihurtuko da; hori bai, nobela beltzak kodigo etiko sendo batez babesturik famatuko du XX. mendeko detektibe.

d) Artistaren espiritualitate aristokratikoa

Dandia da aldagarritasunaren, esnobismoaren, momento iheskorren eta hutsalen heroi berria: ez da dandia bere itxurari edo dotoreziari gehiegizko arreta jartzen diona, ez; hori guztia beste zerbaiten adierazgarri da, artistaren espiritualitate aristokratikoarena hain zuzen. Baudelaire bera ilea urdinez tindatuta eta ganba bati soka batetik tiraka paseatzen zen Parisko kaleetan. Harengandik gaur egungo tximaluzeengana, oilar-gandordun edo kaskamotzengana ehun eta berrogeita hamar urte igaro dira.

—Charles Baudelaire-ren testu batzuk—

ARROTZA

"—Esaidazu, gizon enigmatiko horrek, zer maite duzu zuk gehiena?

Zure aita, zure ama, zure arreba, zure anaia?

—Nik ez dut ez aitarik, ez amarik, ez arrebarik eta ez anaiarik.

—Lagunak, orduan?

—Orain artean niretzat zentzurik izan ez duen hitz batez baliatu zara.

—Zure aberria?

—Ez dakit zein latitudetan kokatua dagoen.

—Edertasuna?

—Oso gustura maitatuko nuke, jainkosa eta hilezina.

—Urrea?

—Gorroto dut zuk Jainkoa gorroto duzun bezala.

—Orduan, zer maitatzen duzu zuk, arrotz apart horrek?

—Lainoak maite ditut... pasaka ari diren lainoak... hantxe... hantxe... laino zoragarriak!"

CHARLES BAUDELAIRE, Itzulpena: B. Atxaga

ILUNTZEA

HONA hemen iluntze atsegina, kriminalen laguna;
 Otso urratsez dator, konplize gisa; zerua
 Astiro astiro hersten da, logela handiaren gisan,
 Eta gizon ezinegonak basa animalia bihurtzen da,
 Oi, iluntzea, gau amoltsua, "gaurkoa ia kunplitu dugu"
 Gezur gabe esan dezaketen besoek
 Hain antsiatua! Gauak sostengatzen ditu
 Oinaze latzetan urratzen diren arimak, eta
 Burua ankertzen ari zaion jakintsu burugogorra, eta
 Oherantz doan langile makurra.
 Gainera, giro horretan, deabru kaltegarriak daude
 Eta, negoziante gisa, lizunki dabilta
 Eta, hegats egitean, teila izkinak eta leihatilak jotzen dituzte.
 Haizeak zalantzan ezartzen dituen argien artean
 Prostituzioa ari da iratzartzen kaleetan barrena;
 Xinaurritegiak bezala irekitzen dira gordelekuak;
 Alde guztietan marrazten da bere bide ezkutua,
 Etsaia erasotzeko zalantzan balego bezala;
 Eta lokatzez beteriko hiriaren erdian higitzen da
 Gizonari jaten duen guzia kentzen dion Hara bezala.
 Mila sukaldetako xistua entzuten da, nonahi,
 Teatroen ikara eta orkestren oihartzuna;
 Joko mahai xarmangarrien etxeak
 Putek eta beren lagun estafadoreek betetzen dituzte;
 Orduantxe doaz lapurrak, sekula bake
 Ez atsedetik hartu gabe, beren lanetarantz,
 Ateak eta diru kaxak bortxatzeraz,
 Bizitzen segitzeko eta beren amoranteak hornitzeko.
 Ai, arima, pentsatu egin behar duzu une larri horretan,
 Ez entzun, ez amore eman oihu andanari.
 Orduantxe larritzen dira erien oinazeak.
 Gau ilunak eztarria hartzen die; halantxe
 Amaitzen zaie patua, eta guztion leizera doaz;
 Halako hasperenez beterik dago ospitalea. Bateren batzuk
 Faltatu egingo dira salda lurrinsuaren orduan
 Gauean, sutondo epelean, maitalearen alboan.
 Eta gehienek ez dute sekula ezagutu
 Etxearen gozotasuna, ez dute ezagutu bizitza!

CHARLES BAUDELAIRE   Itzulpena: J. Sarrionandia

ANDRE ERRALDOIA

Naturak bere etorri ahalsuan egunero
 ume munstrotsuak erretzen zituen garaietan
 gigantesa gazte baten ondoan bizitzea gustatuko zitzaidan
 katu boluptuosoaren erreginaren oinetan bezala.
 Bere gorputza ikustea gustatuko zitzaidan, bere arimarekin loratzea
 libreki haztea bere jostaketa ikaragarrietan;
 bere begietan igeri dabiltzan laino hezeetan
 bere bihotzak sugar goibel bat inkubatzen ote duen asmatzea;
 bere forma apartak neure gogora korritzea;
 bere belaun erraldoien aldapan gora igotzea,
 eta batzuetan udan, eguzki zakarrak
 nekaturik, haranean zehar etzanarazten duenean,
 bere bularren gerizpean lotaratzea axolagabeki,
 herrixka baketsu bat mendiaren oinean bezala.

CHARLES BAUDELAIRE Itzulpena: B. Atxaga

GALDERAK

1. Ziutatea eta gaua, gaua eta prostituzioa, gaua eta mozkorrak, kriminalak eta munstroak, gaua eta Satan. Aurki itzazu Baudelaireren poemetan paralelismo horiek. Zergatik gaua?
2. "Ongia"ren ala "gaizkia"ren artean zein aukeratu du Baudelairek? Zergatik uste duzu gertatu dela horrela?

3. Sinbolismoa

1885 inguruan Frantzia sortutako joera literarioak hartu zuen izen hori. Nahiz eta inoiz ez zen dotrina baten inguruan eskola gisa egituratu, Baudelaire izan zuten poeta sinbolistek aitzindari paregabea; eta Verlaine, Rimbaud eta Mallarmé izan ziren estetika sinbolistaren poeta aipagarrienak. Hauek dira Sinbolismoaren ezaugarri batzuk:

- Sinbolistentzat poesia eguneroko errealitateetik harantzago igarotzeko zubi zen; hitzak poetak aukeratutako sinbolo subjektiboaren euskarri dira. Sinboloak bi alde ditu: alde materiala (fonikoa), objektu errealak aipatzen dituen, eta alde intelektuala, hitzak esnatzen duen asoziazio mentala.
- Baudelaireren "Korrespondentziak" izenburua daraman poemak eskaintzen ditu poesia sinbolistaren filosofia ulertzeko klabeak, hau da, errealitatearen eta idealaren arteko harremana nola gauzatzen den, eta ahalegin poetiko horretatik zer ezagutza mota iristen duen poetak.
- Sinbolisten mundu poetikoa sinboloz zeharkatutako baso bat da, eta beren artean korrespondentzia daude sinbolo horiek, elkarri deika eta elkarri erantzuteko zain. Poetak bakarrik du baso sakratu horretako bide-zidorren klabea.
- Barne munduko oihartzun urrun eta misteriotsuak esnatzeko, eguneroko errealitateaz harantzagoko idealarekin komunikazioan jarriko gaituen baliabide

nagusia musika izango da. Honakoa ez den beste errealitateari, Arimarenari darion musikaren oihartzunak esnatu behar ditu sinboloen bidez poesiak. Musikarena da lengoia gorena, Arimaren edo Izatearen batasunean eragina duten korrespondentziak jasotzeko gai dena. Poemen erritmo eta aliterazioen bitartez, bestela ahaztuak ziratekeen oihartzunekin taupadatzen da poeta.

Poeta sinbolisten arteko desberdintasunak nabarmenak badira ere, gauza batean guztiak datoz bat: ez dute gizarte burges eta eskasaren txalorik nahi. Benetan bizi izan zuten marjinalitatea. Beren arteko asko -Verlaineren liburu baten izenburuari ohore eginez- poeta madarikatuak izan ziren.

Paul Verlaine (1844-1896) da frantses poeten artean lirikorik puruena. Hitz musika modernoaren aitzindarietako bat da. Poesia hoberenetan bere aurrekoen erretorika handinahia hautsi zuen, eta frogatu zuen eguneroko esapideetan ere komunika zitezkeela giza sentipenen alderdi berriak. Hitzaren soinuen bitartez iradokizun maila handiko musika egin zuen. Ez zen Verlaineren poesia hoberenetan eduki intelektual edo filosofikorik agertuko. Poesia arina, musikala eta itxurakeria gabekoa izan zen. Bere poesia libururik hobereana *Hitzik gabeko romanzak* da.

Rimbaudekin izan zituen harreman trumoitsuek aparteko lekua betetzen dute Verlaineren biografian: 1871n Rimbaud poeta ezaguturik, emaztea eta seme jaio berria utzi, eta Frantzia, Belgika eta Londresen ibili ondoren, liskar eta errieta ugarirekin, Verlaineek bi tiro jo zizkion Rimbaudi, eta kartzelan sartu zuten bi urtez.

Arthur Rimbaud (1854-1891) literaturako mito bat da. Oso poeta goiztiarra eta oso epe laburreko poeta izan zen –lauzpabost urte–. Hamasei urte zituela, etxetik ihes eginda Parisen finkatu eta poetaren gogo-xedeak erakustera ematen zituen *Untzi hordia* poema ospetsua bidali zion Verlaine poetari. Verlaineren eskutik Parisko literatura giro bohemioa ezagutu zuen, jendea liluratzen zuela bere jeinu poetikoagatik (originala eta perfekzio paregabekoa) eta erlijioarekiko, gizartearekiko edota familiarekiko erakusten zuen erabateko ukoagatik. Errebeldea, biraolaria eta nihilista zen. Verlainerekin izandako harreman zakarra hautsi ondoren, Rimbaudek gizarte amoral berria eta poesia ez konbentzionala sortzeko ahalegin guztien porrota aitortu zuen *Denboraldi bat infernuan* eta *Argitzapenak* prosazko poema liburuetan.

Handik aurrera, literatura alde batean utzirik –artearen hogeita bat urte zituen– Europan zehar bidaiari ibili zen. 1880tik aurrera Etiopia aldera jo zuen eta arma merkatari gisa lan egin zuen. 1891n hil zen Marsellako erietxe batean, belauneko tumore batek jota. Hil ondoren zabaldu zen Rimbauden ospe izugarria.

Beste idazle sinbolista askorentzat ez bezala, poesiak harentzat "bizitza aldatzeko" tresna izan behar zuen. Rimbauden poetikaren oinarrian, abangoardiek eta Surrealismoak erakutsi zuten moduan, bizitza bera ere irauliko zuen proiektu bital bat zegoen: "Il faut être absolument moderne" ("Erabat moderno izan beharra dago") zen poetaren aldarri erabatekoa.

Stéphane Mallarmé (1842-1898). Bere obran erabateko edertasuna bilatzen du, poesia hutsa, gero eta itxiagoak bihurtzen diren poema batzuen bitartez, hitz poetikoa ez den guztia baztertzen joaten dena. Bere birtuosismoa dela eta, poesietako forma tipografikoa ere aldatzera iristen da.

Hala ere, bilatzen zuen "obra perfektua" egiteko ezinaz konturatzen zenez, bere azken urteetan oinazea eta depresio itzelak jasan zituen. Dena dela, sinbolistek hitzean zeukaten fedea abangoardien eta poesia modernoaren oinarri bihurtuko zen.

—Arthur Rimbaud-en testu batzuk—

UNTZI HORDIA

Ekaitzak ditu bedeinkatu nire esnaldi itsastiarak.
 Kortxoia baino arinago ibili naiz dantzan uhin gainean
 biktimen iraulikatzaille eternal derizten horietan,
 hamar gau, kriseiluen begi ergelen damurik gabe.
 Haurrentzat sagar mikatza baino gozoago,
 sartu zen izeizko nire kaskoan ur muskerra
 eta arno urdin orbanez eta goitikinez ninduen ikuzi,
 sakabanatuz aingura ttikia eta lema.
 Harrez gero, itsasoaren poeman bainatu naiz
 asturuz isuria eta esne argitan argi,
 azur berdeak irentsi beharrez, non zurbil eta lilurati
 azaleratua, ito pentsakor bat jausten den aldiz.

A. RIMBAUD
 Itzulpena: M. Lasa

EGUNSENTIA (Lehen argitzapenak)

Udako egunsentia besarkatu dut.

Jauregien aurrealdean deus ez zen oraindik mugitzen. Hila zegoen ura. Itzaletako soroek ez zuten uzten oihango bidea. Ni nenbilen arnasa bizi eta epelak amets egiten; eta harri preziatuek so egiten zuten, eta hegalak altxatzen ziren hotsik gabe.

Lehenbiziko lorpena izan zen, distira fresko eta zurbilez josiriko bidexkan, bere izena erran zidan lore batena.

Pinuen artean ilea harrotzen zen urjauziaz irri egiteari ekin nion; zilarrezko tontorrean jainkosa ezagutu nuen.

Orduan banan-banan beloak jaso nituen. Zumardian, besoak agitatzen. Lautadan zehar, han salatu nuen oilarra. Hiri handian, kanpandorretan eta kululetan zehar ihes egiten nuen; eta beraren atzetik nindoan marmolezko nasetan eskale baten antzera korrika.

Bideko goitikoan, erramuzko oihan baten ondoan, bere belo metatuekin inguratu nuen, eta bere neurrigabeko gorputza pixkat sentitu nuen. Egunsentia eta haurra oihango hondoraino erori ziren.

Iratzartzetakoan, eguerdia zen.

A. RIMBAUD
 Itzulpena: J. Balentzia

GALDERAK

1. Konpara itzazu Rimbauden poemak eta Baudelairenenak. Seinalatu parekotasunak.
2. Gogoratu Rimbauden biografia. Nola definituko zenuke bere jarrera: errebeldea, iraultzailea, eroa, suizida, kriminala ala artean jaiogabeko espezie berri baten iragarlea?

BIBLIOGRAFIA eta WEBGRAFIA

- www.hiru.com
- www.armiarma.com
- www.eu.wikipedia.org
- Literatura Unibertsala; I.Aldekoa/M.J.Olaziregi; EREIN
- Lur Entziklopedia Tematika; LUR
- Planeta Entziklopedia Jakintza Arloka; PLANETA

Zer ikusi, hura ikasi

Zer irakurri.. hura bizi!